

การท่องเที่ยว: มิติแห่งศาสตร์บูรณาการ

รองศาสตราจารย์ ดร. ฉลองศรี พิมลสมพงศ์¹

การท่องเที่ยวเป็นปรากฏการณ์ของมนุษย์มาตั้งแต่ยุคโบราณ มีการเดินทางเพื่อไปค้าขาย พบปะญาติพี่น้อง เยี่ยมชมเคารพสถานที่ศักดิ์สิทธิ์ ไปเล่นกีฬา และไปด้วยเหตุผลต่าง ๆ เป็นการเฉพาะตามความประสงค์ของผู้เดินทางในแต่ละช่วงเวลาในเวลาต่อ ๆ มาจนถึงยุคปัจจุบัน วิวัฒนาการของการท่องเที่ยวจึงกลายเป็นกิจกรรมเชื่อมโยงระหว่างการเดินทาง การท่องเที่ยว และการพักผ่อนหย่อนใจ นักวิชาการการท่องเที่ยวได้ให้ความหมายของการท่องเที่ยวจากนานาทัศนะที่ทำให้เห็นความเคลื่อนไหวของนักท่องเที่ยว อาทิ การท่องเที่ยวเป็นการเดินทางจากที่หนึ่งไปยังอีกที่หนึ่งโดยไม่คำนึงถึงระยะทางว่าใกล้หรือไกล อาจมีการพักค้างแรมหรือไม่ก็ได้ จุดประสงค์ของการท่องเที่ยวอาจมีการเตรียมการและตั้งใจไว้นานแล้ว อาจเป็นจุดประสงค์ที่เกิดขึ้นกะทันหันจากแรงจูงใจบางอย่างที่ได้รับแรงกระตุ้นจากสิ่งแวดล้อมภายนอก องค์การการท่องเที่ยวระหว่างประเทศ อาทิ องค์การการท่องเที่ยวโลก (UNWTO) ได้ให้ความหมายของการท่องเที่ยวไว้ตั้งแต่ปี ค.ศ.1963 ว่าเป็นการเดินทางจากที่อยู่อาศัยปกติไปยังที่อื่นเป็นการชั่วคราว เดินทางด้วยความสมัครใจ และเดินทางด้วยวัตถุประสงค์ใด ๆ ก็ได้ แต่ไม่ใช่เพื่อการประกอบอาชีพหรือหารายได้ หากวิเคราะห์ความหมายนี้จะพบว่า การเดินทางของนักท่องเที่ยวจากที่อยู่อาศัยปกติไปที่อื่นทำให้เกิดระบบการขนส่งอย่างกว้างขวาง มีการขนส่งทุกรูปแบบเพื่อไปยังจุดหมายปลายทางการท่องเที่ยวที่พึงประสงค์ทั้งในด้านปริมาณและคุณภาพมาตรฐานการบริการ การเดินทางด้วยความสมัครใจ หมายถึง ความต้องการแท้จริงของนักท่องเที่ยว มีความตั้งใจไป พอใจไป ไม่ได้ถูกบังคับ มีความพร้อมและเต็มใจในการใช้จ่ายเงินเพื่อซื้อสินค้าและบริการในระหว่างการเดินทางท่องเที่ยว รวมทั้งการมีเสรีภาพในการเดินทางโดยได้รับความดูแลทางกฎหมายจากประเทศที่ไปเยือนด้วย ส่วนการเดินทางเป็นการชั่วคราวด้วยวัตถุประสงค์ใด ๆ ก็ได้ ทำให้ประชากรในทุกภูมิภาคได้เกิดการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ซึ่งกันและกัน ก่อให้เกิดการพัฒนาทางความคิด และถ่ายทอดวิถีการดำรงชีวิตให้แก่กัน เหตุผลหลักของการเดินทางในยุคแห่งเทคโนโลยีสารสนเทศ คือ การพักผ่อนหย่อนใจ ความสนุกสนาน การศึกษาหาความรู้ การดูชมกีฬา การแสวงหาความสงบสุขทางจิตใจ การติดต่อธุรกิจ และการรักษามิตรภาพระหว่างญาติพี่น้อง หรือมิตรต่างแดน ถึงแม้ว่าความก้าวหน้าทางเทคโนโลยีสารสนเทศจะทำให้โลกแคบลง แต่การท่องเที่ยวยังคงเป็นปรากฏการณ์อีกมิติหนึ่งที่ทำให้มนุษย์เข้าใจกันทางความคิดอย่างลึกซึ้งมากกว่าการรู้จักกันโดยผิวเผินผ่านสื่อแต่เพียงอย่างเดียว

ความเคลื่อนไหวของนักท่องเที่ยวทำให้เกิดการแลกเปลี่ยนถ่ายทอดวัฒนธรรม ประเพณี ภาษา การแสดงออกทางความรู้สึกนึกคิด ความสนใจใฝ่รู้ประวัติศาสตร์ ศิลปะ และความแตกต่างทางกายภาพจากท้องถิ่นที่อยู่ประจำ นักท่องเที่ยวจึงเป็นผู้สร้างความสัมพันธ์อันดีต่อกันใน 2 สถานะ คือ การเป็นผู้มาเยือน (guest) และการเป็นเจ้าของบ้าน (host) การพบปะกันของทั้ง 2 ฝ่ายในลักษณะต่างกลุ่มกัน ในช่วงระยะเวลาหนึ่ง ๆ ย่อมทำให้ได้ความรู้สึคนึกคิดที่แตกต่างกันไปในการพยายามทำความเข้าใจวัฒนธรรมของผู้อื่น เป็นการบูรณาการความคิดเห็นในทางสังคมและวิถีชีวิต ซึ่งมีทั้งเห็นด้วย และโต้แย้ง นักท่องเที่ยวและเจ้าของบ้านต่างก็มีวัฒนธรรมเฉพาะตนอย่างเป็นเอกลักษณ์ แต่ต้องมาร่วมกิจกรรมการท่องเที่ยวด้วยกัน อาทิ กิจกรรมการต้อนรับ การนำชมแหล่งท่องเที่ยว การซื้อสินค้าของที่ระลึก การสาธิตวิธีการทำอาหาร การแต่งกาย การแสดง ฯลฯ การบูรณาการความคิดเห็นนี้ต้องใช้หลักการและทักษะของการสื่อสารข้ามวัฒนธรรม โดยการใช้ทักษะทางภาษา ทั้งคำพูดและท่าทางเพื่อให้เข้าใจ และยอมรับซึ่งกันและกันอย่างเป็นสากล การสื่อสารทางวัฒนธรรมในช่วงเวลาสั้น ๆ ที่สร้างความประทับใจต่อกัน จึงกลายเป็นวัฒนธรรมการท่องเที่ยว (Tourism Culture) ที่ผู้ประกอบการธุรกิจการท่องเที่ยวและนักท่องเที่ยวต้องเรียนรู้จากประสบการณ์ตรง จากข้อมูลข่าวสารเกี่ยวกับวัฒนธรรมของชนชาติ

¹ ประธานหลักสูตรศิลปศาสตรมหาบัณฑิต และปรัชญาดุษฎีบัณฑิต สาขาวิทยาการจัดการการท่องเที่ยว คณะวิทยาการจัดการและสารสนเทศศาสตร์ มหาวิทยาลัยนครสวรรค์

ต่าง ๆ พฤติกรรมการบริโภค ความต้องการ การแสวงหาและการสร้างความพึงพอใจ เทคนิคในการเจรจาต่อรอง และการจัดการด้วยจิตบริการที่เป็นเลิศ จึงจะทำให้กิจกรรมในธุรกิจการท่องเที่ยวมีการขยายตัวได้เท่าทันกับ วัตถุประสงค์ของการท่องเที่ยวที่เปลี่ยนแปลงอย่างต่อเนื่องในบริบทของวัฒนธรรม สิ่งแวดล้อมภายใน และภายนอกของนักท่องเที่ยว และของจุดหมายปลายทางการท่องเที่ยวทุกแห่ง

ความต้องการความรู้ความเข้าใจปรากฏการณ์การท่องเที่ยวอย่างลึกซึ้งเกิดจากความต้องการของ บุคลากรทางการท่องเที่ยวในยุคที่การท่องเที่ยวขยายตัวอย่างกว้างขวางในทุกภูมิภาคของโลก ตั้งแต่ปลาย ค.ศ. ที่ 19 จนถึงปัจจุบัน บุคลากรในหลากหลายธุรกิจที่เกี่ยวข้องกับการท่องเที่ยว เช่น ธุรกิจโรงแรม ธุรกิจนำเที่ยว ธุรกิจบริการอาหารและเครื่องดื่ม เป็นต้น ต้องการรู้จักจิตวิทยาของนักท่องเที่ยว เพื่อจัดหาสินค้าและบริการ การท่องเที่ยวได้ถูกต้องตามความต้องการ และสร้างความประทับใจแก่นักท่องเที่ยว และยังต้องการ ทำธุรกิจกับธุรกิจจัดหาสินค้าและบริการต่าง ๆ อย่างสร้างสรรค์ เพื่อให้ตอบสนองความต้องการของนักท่องเที่ยว กลุ่มเป้าหมายได้ดีที่สุด การท่องเที่ยวจึงเป็นการจัดหา รวบรวมกิจกรรม การบริการ และผลผลิตต่าง ๆ จากภาค การเกษตร และภาคอุตสาหกรรมมาผสมผสานกันจนเกิดเป็นประสบการณ์ที่มีเอกลักษณ์ให้นักท่องเที่ยว ประสบการณ์แปลกใหม่เหล่านี้เริ่มต้นตั้งแต่นักท่องเที่ยวออกเดินทางด้วยการขนส่งรูปแบบต่าง ๆ การพักผ่อน การพักผ่อน การรับประทานอาหาร การเที่ยวชม การซื้อสินค้าของที่ระลึก และทำกิจกรรมอื่น ๆ จนกระทั่ง เดินทางกลับ และเป็นประสบการณ์ใหม่ทุกครั้งถึงแม้ว่าจะกลับไปท่องเที่ยวยังแหล่งท่องเที่ยวเดิมมากกว่า 1 ครั้ง องค์ความรู้หรือศาสตร์ทางการท่องเที่ยวจึงเป็นการศึกษาจากทุกมุมมองที่เกี่ยวข้องกับการดำรงชีวิตของมนุษย์ เป็นศาสตร์ทางด้านสังคมศาสตร์ที่นำแนวคิดจากศาสตร์ต่าง ๆ ทางวิชาการ และวิชาชีพที่ต้องเข้าใจอย่างลึกซึ้ง และประยุกต์ใช้ได้จริงกับกลุ่มนักท่องเที่ยวเป้าหมายที่มาจากสังคมและวัฒนธรรมที่แตกต่าง การให้บริการ นักท่องเที่ยวต่างวัฒนธรรมกันในเวลาเดียวกันเป็นงานอาชีพที่ทำท้าทายความรู้ความสามารถ และทักษะของผู้ ให้บริการทุกระดับเป็นอย่างยิ่ง แนวคิดที่นำมาเป็นปรัชญาการศึกษาเรื่องนี้ได้อย่างชัดเจน คือ หลักการ แนวคิด จากทฤษฎีระบบการบริโภคการท่องเที่ยว (A Tourism Consumption System: TCS) ของ Mill and Morrison (1985, p.XVIII) หรือเรียกว่า ระบบการท่องเที่ยว (Tourism System) ในลักษณะวงจร เริ่มตั้งแต่ 1) ความ ต้องการของตลาดนักท่องเที่ยว อิทธิพลจากภายในและภายนอก พฤติกรรม กระบวนการตัดสินใจซื้อ และการ จัดหา 2) การเดินทางท่องเที่ยวหลังจากการซื้อ การวิเคราะห์ตลาดหลัก การเคลื่อนย้ายอย่างต่อเนื่องของ นักท่องเที่ยว และรูปแบบของการขนส่ง 3) การศึกษาอุปสงค์ของการท่องเที่ยว ณ แหล่งท่องเที่ยว รูปแบบ กิจกรรมการท่องเที่ยว และการให้บริการ ซึ่งต้องการการวางแผน การจัดการ และการพัฒนาอย่างเป็นระบบให้มี คุณภาพมาตรฐานสากล 4) การตลาดการท่องเที่ยว เป็นการตรวจสอบปัจจัยทางการตลาดของภาคธุรกิจ ทั้งที่ ควบคุมได้ และควบคุมไม่ได้ เพื่อสร้างความแข็งแกร่งของธุรกิจจัดหาสินค้าและบริการในเครือข่ายให้มีศักยภาพ ในการสร้างแรงจูงใจ และกระตุ้นความต้องการของนักท่องเที่ยวได้อย่างแท้จริง

การบูรณาการแนวคิดจากทฤษฎีระบบการท่องเที่ยวกับศาสตร์ต่าง ๆ ทั้งทางด้านสังคมศาสตร์ และ ทางด้านวิทยาศาสตร์ นักวิชาการการท่องเที่ยวได้นำมากำหนดเป็นรายวิชา หรือหัวข้อ ที่ยังคงที่มาของแนวคิด และหลักการที่นำมาศึกษา แต่ต้องมีการศึกษาในเชิงประยุกต์ มีการนิศึกษา และมีการฝึกปฏิบัติอย่างชัดเจนควบคู่ กันไป เพื่อให้เป็นองค์ความรู้เฉพาะทางการท่องเที่ยว ดังตัวอย่างต่อไปนี้

ศาสตร์ / สาขาวิชา	หัวข้อ / รายวิชาทางการท่องเที่ยว
- จิตวิทยา	- จิตวิทยาการบริการ จิตวิทยาและแรงจูงใจทางการท่องเที่ยว พฤติกรรมของนักท่องเที่ยว
- มานุษยวิทยา	- ความสัมพันธ์ระหว่างเจ้าของบ้านและผู้มาเยือนวัฒนธรรมการท่องเที่ยว
- สังคมวิทยา และรัฐศาสตร์	- โลกที่ปราศจากพรมแดน เสรีภาพในการเดินทางท่องเที่ยว พัฒนาการของการปกครองและกระจายอำนาจ การสร้างความเข้มแข็งของชุมชน การพัฒนาท้องถิ่นแบบมีส่วนร่วม
- ประวัติศาสตร์	- วิวัฒนาการของการท่องเที่ยวในแต่ละยุคสมัยการเปรียบเทียบเหตุการณ์ความสำคัญของแหล่งท่องเที่ยวทางประวัติศาสตร์ในแต่ละภูมิภาค
- ภาษาต่างประเทศ	- ภาษาต่างประเทศในงานอาชีพ การสื่อสาร การเจรจาต่อรองข้ามวัฒนธรรม
- ภูมิศาสตร์ นิเวศวิทยา วิทยาศาสตร์สิ่งแวดล้อม	- การกำหนดเส้นทางการท่องเที่ยว การออกแบบการนำเที่ยวและการให้บริการให้เข้ากับธรรมชาติ และสิ่งแวดล้อม การจัดการมรดกทางการท่องเที่ยว
- เศรษฐศาสตร์และบริหารธุรกิจ	- เศรษฐศาสตร์การท่องเที่ยวและผลกระทบ การวิเคราะห์ต้นทุน-ผลประโยชน์ของการลงทุน โอกาสและภาวะการแข่งขัน การตลาด การจัดการธุรกิจการท่องเที่ยวการจัดการอุปสงค์ และอุปทานทางการท่องเที่ยว การจัดการองค์การทางการท่องเที่ยว
- การเกษตร อุตสาหกรรมแห่งชาติและ นันทนาการ	- การอนุรักษ์และพัฒนาแหล่งท่องเที่ยวทางธรรมชาติการท่องเที่ยวเชิงเกษตร การจัดนันทนาการในแหล่งท่องเที่ยว
- การวางแผนและพัฒนาเมือง	- การวางแผนและพัฒนากการท่องเที่ยวในเขตต่าง ๆ การวางแผนและพัฒนาอุตสาหกรรมการท่องเที่ยว
- การขนส่ง	- ระบบการขนส่งผู้โดยสาร ระบบโลจิสติกส์ที่เกี่ยวข้องกับการให้บริการนักท่องเที่ยว
- การบริหารจัดการธุรกิจบริการ	- การจัดการโรงแรม ภัตตาคารร้านอาหาร การจัดการธุรกิจนำเที่ยว การประเมินคุณภาพมาตรฐานการบริการ จิตบริการศึกษา (Hospitality Education) ในอุตสาหกรรมการท่องเที่ยว
- วิทยาศาสตร์การกีฬา	- การท่องเที่ยวเพื่อสุขภาพ การเล่นกีฬาในช่วงการมีเวลาว่าง และการพักผ่อน
- วิทยาศาสตร์สุขภาพ	- รูปแบบการส่งเสริมกีฬาเพื่อนันทนาการ และการรักษาสุขภาพ
- เทคโนโลยีสารสนเทศ	- การใช้โปรแกรมประยุกต์ในการพัฒนาธุรกิจการท่องเที่ยว
- กฎหมาย	- พ.ร.บ. ธุรกิจนำเที่ยวและมัคคุเทศก์ พ.ร.บ. การโรงแรม พ.ร.บ. สภาอุตสาหกรรม การท่องเที่ยวไทย พ.ร.บ. ที่เกี่ยวข้องกับการขนส่ง และการดำเนินงานในระบบการท่องเที่ยว
- ศึกษาศาสตร์	- การพัฒนาหลักสูตรและการเรียนการสอนทางการท่องเที่ยว การฝึกอบรมบุคลากรทางการท่องเที่ยว การฝึกปฏิบัติงาน การวัดและประเมินศักยภาพการปฏิบัติงาน

การบูรณาการศาสตร์ต่าง ๆ กับองค์ความรู้ทางการท่องเที่ยวทำให้ได้มุมมองของการบูรณาการแนวคิดและการทำงานร่วมกันใน 3 ลักษณะ ได้แก่ 1) การแลกเปลี่ยนเรียนรู้ระหว่างนักวิชาการในสาขาต่าง ๆ กับนักวิชาการทางการท่องเที่ยวในรูปแบบของการวิจัย การสัมมนา การผลิตผลงานทางวิชาการที่เป็นประโยชน์ต่อชุมชนแบบสหวิทยาการ ฯลฯ 2) การประยุกต์ใช้ความรู้ในการปฏิบัติงานระหว่างนักวิชาการการท่องเที่ยวกับผู้ประกอบการท่องเที่ยวภาคเอกชนในรูปแบบของการฝึกปฏิบัติงานในฐานะพนักงานชั่วคราว และการฝึกงานหน้างาน (on the job training) ซึ่งเป็นการส่งเสริมและเติมเต็มความรู้ซึ่งกันและกัน โดยผ่านการพัฒนานิสิตนักศึกษาของสถาบันการศึกษา และหน่วยงานภาครัฐกิจที่ให้ความร่วมมือ 3) การนำเสนอแนวคิดในการจัดการ การวางแผน และการพัฒนาระหว่างนักวิชาการการท่องเที่ยว หน่วยงานธุรกิจภาคเอกชน และหน่วยงานการส่งเสริมการท่องเที่ยวภาครัฐในรูปแบบของการเป็นคณะกรรมการการพัฒนางานร่วมกันตามแนวนโยบายและแผนยุทธศาสตร์การส่งเสริมการท่องเที่ยวทั้งในระดับมหภาค และระดับจุลภาค การบูรณาการความร่วมมือจากทุกฝ่ายเหล่านี้เป็นการนำองค์ความรู้เชิงประยุกต์มาเป็นองค์ความรู้ทางวิชาชีพที่ตอบสนองการขยายตัวของ

การท่องเที่ยวทุกรูปแบบในยุคใหม่ ทำให้เกิดการขยายองค์ความรู้อย่างกว้างขวางเข้าสู่การพัฒนากระบวนการท่องเที่ยว และเข้าสู่การดำรงชีวิตจริงของมนุษย์

สรุปการท่องเที่ยวเป็นศาสตร์บูรณาการในรูปแบบของการปฏิสัมพันธ์ทางสังคม และเป็นการบูรณาการปรากฏการณ์ในระบบของการท่องเที่ยวเกี่ยวกับความรู้ หลักการ แนวคิด ทฤษฎีจากศาสตร์ต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องกัน มนุษย์ ทั้งด้านสังคมศาสตร์ และวิทยาศาสตร์เทคโนโลยี มาเป็นศาสตร์แบบสหวิทยาการ ประกอบด้วยทฤษฎี และองค์ความรู้เฉพาะทางของการท่องเที่ยว ซึ่งมีพัฒนาการควบคู่กับการดำรงชีวิตของมนุษย์มาตั้งแต่ยุคโบราณ การท่องเที่ยวกลายเป็นกิจกรรมการพักผ่อนในเวลาว่างในวิถีชีวิตปกติของบุคคลทั่วไป ส่งผลให้เกิดความต้องการเดินทาง การบริโภค การใช้บริการของธุรกิจที่เกี่ยวข้องอย่างมีคุณภาพมาตรฐาน การพัฒนากิจกรรมการท่องเที่ยว แหล่งท่องเที่ยว และบุคลากรทางการท่องเที่ยวที่เข้าใจจิตวิทยาการท่องเที่ยวเป็นอย่างดี องค์ความรู้ การท่องเที่ยวแบบบูรณาการมุ่งเน้นการตอบสนองการเคลื่อนไหวของนักท่องเที่ยวในระบบการท่องเที่ยว ตั้งแต่ ออกเดินทางจนกลับสู่ที่อยู่อาศัยปกติ จึงเป็นการบูรณาการเชื่อมโยงอุปสงค์และอุปทานทางการท่องเที่ยว (Tourism Demand and Supply) อย่างสมดุล ทำให้อุตสาหกรรมการท่องเที่ยวเจริญเติบโต สามารถสร้างรายได้ให้แก่ประเทศเป็นจำนวนหลายแสนล้านบาทต่อปี นอกจากนี้การท่องเที่ยวยังเป็นการส่งเสริมบูรณาการทางความคิดของมนุษย์ในฐานะผู้อยู่ในสังคมเดียวกัน และสังคมต่างวัฒนธรรมกัน ทำให้ได้รับความรู้ ความคิด อย่างทัดเทียมกัน การท่องเที่ยวจึงเป็นศาสตร์บูรณาการที่ใช้เป็นหนทางไปสู่สันติภาพของโลกมาโดยตลอด ตั้งแต่ ยุคเริ่มต้นของการเดินทาง และยังมีความหมาย ความสำคัญจนถึงปัจจุบันนี้

บรรณานุกรม

- Goeldner, C., Ritchie, J. and McIntosh, R. (2000). **Tourism: Principles, practices, philosophies.** New York: John Wiley & Sons.
- Leiper, N. (1995). **Tourism management.** Melbourne: RMIT Press.
- Lockwood, A. & Medlik, S. 2001. **Tourism and hospitality in the 21st century.** Oxford: Butterworth-Heinemann.
- Mill, R. C. and Morrison, A. M. (1985). **The tourism system: An introductory text.** New Jersey: Prentice-Hall.
- Ritchie, J. and Goeldner, C. (Eds.). (1994). **Travel, tourism, and hospitality research: A handbook for managers and researchers.** (2nd ed.). New York: John Wiley & Sons.
- Weaver, D. and Lawton, L. (2002). **Tourism management.** Milton, Qld: John Wiley & Sons.